

Geniş bir kültüre ve ansiklopedik bilgiye sahip olan Velid Bey inançlarından fedakârlık etmeyen, kanaatlerini ne pasasına olursa olsun yılmadan müdafaa eden, memleket meselelerinde asla müsamaha göstermeyen, son derece çalışkan bir kimse idi. Ülkenin ancak dinine, geleneklerine ve aile mefhumuna bağlı kalarak yükselebileceğine inanıyordu. Aynı zamanda her türlü ilmî ve fikrî yeniliğe taraftardı. Kendisine yapılan menfaat tekliflerinde olduğu gibi en ağır baskı ve tehditler karşısında da fikir ve kanaatlerinden asla vazgeçmemiştir.

Tam anlamıyla gazeteci olarak doğmuş bulunan Velid Bey Türkiye'de çağdaş gazeteciliği kurmuştur. Paris'teki gazetecilik stajında mesleğin bütün inceliklerini kavramış, bunları daha sonra kendi gazetesinde başarıyla uygulamıştır. Türk basınında fotomuhabirliğini ihdas eden, olayları fotoğraflarla görüntüleyip sunan, idarehanede karanlık oda ve klişehane kuran odur. Yine olayların temsili resim ve karikatürlerle verilmesi âdeti de onunla başlamıştır. Memleketin tanınmış birçok gazetecisinin yetiştiği *Tasvîr-i Efkâr* ve daha sonra *Tevhîd-i Efkâr* Türk matbuatında başlı başına bir gazetecilik okulu sayılır. Velid Bey'in önemli hizmetlerinden biri de Milli Mücadele sırasında gazetesine topladığı devrin güçlü kalemlerine haması yazılar yazdırması ve tanınmış resamlara çizdirdiği haması desenlerle halkın zafere olan inancını arttırarak onlara mânevî kuvvet vermiş olmasıdır.

Ebüzziya Matbaası'nda yayıncılığa başlayan Velid Bey, gazetecilik yapması yasaklanınca daha önce babasının yayımladığı *Takvîm-i Ebüzziyâ'yı* 1943'ten itibaren tekrar çıkarmaya başlamıştır. Yine bu sırada *Fen ve Sanat Halk Ansiklopedisi* adıyla fasikül halinde bir eserin yayımına başlamış, ancak vefatı üzerine eser ilk ciltten sonra yarım kalmıştır.

Velid Bey "eau forte" denilen çini mürekkebi kullanarak tarama usulüyle resim yapmakta ve bilhassa portre resmetmekte usta idi. Matbaasında bastığı kendi eserlerinde ve babasının takvimlerinde bu tarz resimleri vardır. Ayrıca küfi hatta ve bilhassa arabesk tezyinatta usta olup matbaasında basılan eserlerin küfi hatla olan yazılarını kendisi yazmıştır.

Eserleri. *Şarlok Holmes'in Sergüzeştleri* (Conan Doyle'den trc., İstanbul 1328 r.); *Delik İğne* (Conan Doyle'den trc., 1910);

Kuyruklu Yıldızlar ve Halley Kevkebi Gîsûdârı (İstanbul 1328 r.); *Girid, Mâzisi, Hali, İstikbali* (bir heyet tarafından hazırlanmıştır, İstanbul 1328 r.); *Tayyârecilik, Mâzisi, Ehemmiyeti, Terakkiyât-ı Hâzırası, İstikbali* (2. bs., İstanbul 1329 r.); *Türkiye Demiryolları Cep Atlası* (İstanbul 1931); *Takvîm-i Ebüzziyâ* (1943-1945 yıllarına ait ansiklopedik duvar takvimi); *Fen ve Sanat Halk Ansiklopedisi* (İstanbul 1945).

BİBLİYOGRAFYA:

Neusâl-i Millî, İstanbul 1345/1924, s. 315-322; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 109; Asım Us, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, İstanbul 1964, II, 89-92; Cemal Kutay, *Bilinmeyen Tarihimiz*, İstanbul 1974, II, 291-365; Feridun Kandemir, "Cumhuriyetten Günümüze Siyasî Hadiselerin İç Yüzü", *Son Saat*, 15-21, 26-31 Ekim 1950; "Cemalettin Saraçoğlu'nun Hatıratı", *Yirminci Asır*, sy. 147, 149, 160, İstanbul 1955; Eşref Edip, "Sebilürreşâd'ın Romanı: Sebilürreşâd İstiklâl Mahkemelerinde", *Sebilürreşâd*, XII, İstanbul 1959, s. 111, 281-283, 305-306, 325-326, 340-341, 354-355, 367-368; XIII, 24-25, 51, 71-72, 109; XIV (1962), s. 250, 281-283, 293, 316, 331-332, 361; Cihad Baban, "Ebüzziya Velid", *Meydan Dergisi*, sy. 553-555 (Ocak 1978); Ragıp Pıgar, "Abdurrahman Velid Ebüzziya", *Yeni Defne*, II/13, İstanbul 1982, s. 21-24; R. Ekrem Koçu, "Ebüzziya (Velid)", *İst.A*, IX, 4867-4869; *TDEA*, II, 417-418.

ZİYAD EBÜZZİYA

EBÜZZİYA, Ziyad

(1911-1994)

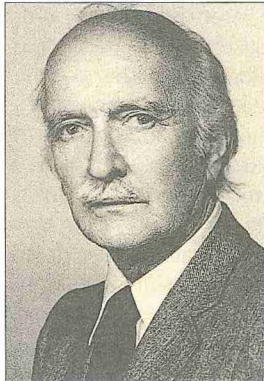
Gazeteci, yazar,
fikir ve siyaset adamı.

İstanbul'da doğdu. Tanzimat döneminin önde gelen gazeteci ve yazarlarından Ebüzziyâ Mehmed Tevfik'in torunu, gazeteci Talha Ebüzziya'nın oğludur. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde (1924-1933), yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1936). Gazeteciliğe 1933 yılında amcası Velid Ebüzziya'nın çıkardığı *Zaman*

gazetesinde başladı. Daha sonra *Tasvîr-i Efkâr*'da Velid Ebüzziya ile birlikte çalıştı (1940-1945). Velid Bey'in ölümünden sonra Cihat Baban'la birlikte aynı gazeteyi *Tasvir* adıyla çıkardı (1945-1949). Demokrat Parti taraftarı olarak yayın yapan *Tasvir* on yedi defa kapatıldı ve otuz beş defa mahkemeye verildi. 1946 seçimlerine Demokrat Parti'den Konya adayı olarak katıldı. Seçime hile karıştırılınca kazanamadı. 1933'ten 1947 yılına kadar hissedarı olduğu Matbaa-i Ebüzziyâ'nın müdürlüğünü de yürüten Ziyad Ebüzziya aynı yıl tedavi için İsviçre'ye gitti. Ayrıca 1946-1956 yılları arasında akşamları yayımlanan *Son Saat* gazetesini kurarak idaresini üstlendi. 1950 seçimlerini kazanıp Demokrat Parti'den Konya milletvekili oldu. Milletvekiliği 1954 döneminde de devam ederken "isbat hakkı" krizinde on dokuzların elebaşlarından biri olarak partiden ihraç edildi (1955). Bunun üzerine Hürriyet Partisi'ni kurarak 1957 seçimlerine katıldı, ancak kazanamadı. Milletvekili olduğu 1950-1957 yılları arasında Dünya Parlamenterler Birliği, Avrupa Parlamenterler Birliği ve Avrupa Konseyi üyeliklerinde bulundu. 1958-1960 yılları arasında da Avrupa Konseyi Kalkınma Fonu'nda Türkiye temsilcisi olarak çalıştı.

Fransızca, Almanca ve Rumca bilen Ziyad Ebüzziya, daha öğrenciyken Türkiye İş Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda görev aldı (1934-1935). Robert College'de Türkçe, tarih, coğrafya öğretmenliği yaptı (1938-1943). Orta Doğu Teknik Üniversitesi kurucu ve mütevelli heyeti üyeliği görevinde bulundu (1955-1960). İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalıştı (1979-1985). Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'nın kurucuları arasında yer aldı. Beyoğlu GEN Kitap Sarayı, GEN-AR Sanat Galerisi ve Kulübü'nün de kuruculuğunu ve idareciliğini yaptı. Gazeteciliği fiilen bıraktıktan sonra haftalık *Yeni Düşünce* ve günlük *Zaman* gazetelerine (1988-1989) fikrî ve siyasî yazılar, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ne basın tarihiyle ilgili maddeler yazdı. Uzunca süren bir hastalığın ardından 26 Mayıs 1994 günü öldü ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Bir İstanbul efendisi olarak tanımlanan ve Galata Sarayı Mekteb-i Sultânîsi'nin devamı olduğu için Galatasaray Lisesi mezunu olmakla övünen Ziyad Ebüzziya gazeteci, tarihçi ve siyasetçi sıfatı

Ziyad
Ebüzziya

ile birçok önemli olayı gördüğünden yakın tarih hakkında değerli bilgilere ve ayrıca zengin bir arşive sahipti. Tedavi maksadıyla yurt dışında bulunduğu sırada, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'da Amerikan ve İngiliz toplama kamplarında tutulan dış Türkler'den 3000 kadarcının Türkiye'ye gelmesini sağladı. Türk-İslâm dünyasındaki gelişmeleri günü gününe takip eder, yazılarında Batı'nın Türk-İslâm âlemi karşısındaki iki yüzlü politikasını ortaya koyarak Türk devlet adamlarının bu duruma ses çıkarmayan ürkek politikalarını eleştirirdi. Ziyad Ebüzzîya son yıllarda, Ayasofya'nın düzme evraklarla müze haline getirildiğini ispat edip tekrar cami olarak ibadete açılması gerektiğini ısrarla savunmuş, ayrıca harf devriminin kültür hayatımızda açtığı derin yaraların eski harflerin öğrenilmesiyle giderilebileceği üzerinde önemle durmuştur. Gençlerle birlikte çalışmayı, onlara yol göstermeyi seven Ziyad Ebüzzîya, zengin kütüphanesini özellikle genç araştırmacıların istifadesine sunmakla da tanınmıştır. Ziyad Ebüzzîya kitap yayıncılığıyla da ilgilenmiş ve 1943 yılında Tasvir Neşriyat'ı kurarak elliden fazla kitap yayımlamıştır.

Eserleri. Ziyad Ebüzzîya kendi kurduğu Tasvir Neşriyat'ın yayımları arasında imzasız olarak çıkardığı *Nasreddin Hoca Fıkraları* (İstanbul 1943); *Mussolini Kimdir? Faşizm Nedir?* (İstanbul 1943); *Rousseau Kimdir? Liberalizm Nedir?* (İstanbul 1943); *Salazar Kimdir? Korporatizm Nedir?* (İstanbul 1944); *Roosvelt Kimdir? New Deal Nedir?* (İstanbul 1944); *Machiavel Kimdir? Makya-velizm Nedir?* (İstanbul 1944); *Bektâşi Fıkraları* (İstanbul 1944); *Karanlıkta Bir Çılgılık* (roman, İstanbul 1945) adlı halk tipi kitapları dışında, büyük babası Ebüzzîyâ Mehmed Tefvîk'in yakın tarihimizin en önemli kaynaklarından olan *Yeni Osmanlılar Tarihi* adlı eserini birçok ilâve ve açıklamalarla yayıma hazırlamıştır (I-III, İstanbul 1973-1974). Ahmed Rızâ Bey'in *La Faillité morale de la politique occidentale en orient* (Paris 1922) adlı eserini açıklama ve notlarla *Batı'nın Doğu Politikasının Ahlâken İflâsı* (İstanbul 1982) ismiyle tercüme etmiştir. Bu tercüme *The Moral Bankruptcy of Western Policy Toward the East* (Ankara 1988) adıyla İngilizce'ye çevrilerek Kültür Bakanlığı'na yayımlanmıştır. Ziyad Ebüzzîya'nın kendi imzasını taşıyan tek telif eseri, Sahir Kozikoğlu ile birlikte kaleme aldığı *Galatasaray 1922-1933*

Tarihçesi ve 1933 Yılı Mezunlarının El-li Yılları (İstanbul 1986) adlı kitaptır.

Bunların dışında, 1946-1970 yılları arasında yirmi beş cildi bulan *Ansiklopedik Ebüzzîya Duvar Takvimi*'ni de çıkaran Ziyad Ebüzzîya çeşitli yayın organlarında kendi adıyla veya Z. E., Zahid Turhan, Selim Sabit, M. Kara takma adlarıyla makaleler yazmış, bazı ilmi toplantılara katılarak yakın tarih ve kültür konularında tebliğler sunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

"Ziyad Ebüzzîyâ ile Bir Sohbet" (haz. H. Emin Öztürk — Coşkun Yılmaz), *İslâm*, sy. 116, İstanbul Nisan 1993, s. 48-50; Tahsin Gökmen, "Gözleri Açık Gitti", *Türkiye*, İstanbul 28 Mayıs 1994, s. 8; Kemal Çapraz, "Türk Basınının Üstadı Tarihçi Yazar ve Siyasetçi Ziyad Ebüzzîya'nın Ardından, Yirminci Asrın Şahidi", *a.y.*, 5 Haziran 1994, s. 13; Tamer Korkmaz, "Ziyad Ebüzzîyâ Dolu Dolu Yaşadı", *Zaman*, İstanbul 28 Mayıs 1994, s. 3; M. Zeki Kuşoğlu, "Mevtin Sana Hande Bize Mâtem Oldu", *a.y.*, 28 Mayıs 1994, s. 11; Süleyman Ünal, "Ziyad Ebüzzîyâ", *a.y.*, 28 Mayıs 1994, s. 9; A. Halûk Dursun, "Ziyad Bey Niçin İstanbul Efendisi Olamadı?", *a.y.*, 1 Haziran 1994, s. 3; İsmail Kara, "Bir Kitap Okuma ve Kültür Aşığı Ziyad Bey de Hakk'a Yürüdü", *a.y.*, 20 Haziran 1994, s. 11; Orhan Koloğlu, "Ebüzzîya Ailesinin Son Temsilcisi", *TT*, sy. 127 (1994), s. 5-7; Muhsin Karabay — Mehdi Ergüzel, "Ziyad Ebüzzîya ile Röportaj", *Türk Edebiyatı*, nr. 249, İstanbul 1994, s. 31-35; "Ebüzzîyâ, Ziyad", *TDEA*, II, 421 (maddenin yazımında, Ziyad Ebüzzîya'nın İSAM Kütüphanesi'ne verdiği otobiyografisinden faydalanılmıştır).

MUSTAFA UZUN

EBÜZZİYÂ MEHMED TEVFIK

(1849-1913)

Gazeteci, matbaacı, mütercim ve yeni edebiyatın yayılıp tutunmasında hizmetleri geçen yayımcı.

İstanbul Sultanahmet'te dünyaya geldi. XIII. yüzyılda Horasan'dan gelip Konya'nın Koçhisar (bugün Ankara'ya bağlı) kasabasına yerleşen ve kasabaya Şereflikoçhisar adını veren Şerefli aşiretinden Atçeken (Esküşân) Hacı Hasan oğlu ailesindendir. Babası Maliye Sergi Kalemi memurlarından Hasan Kâmil Efendi'dir. İlk tahsiline Sultanahmet'te Cevri Kalfa Sıbyan Mektebi'nde başladı. 1857'de babasının ölümü üzerine "peder-mân-de" denilen usule göre onun yerine aynı daireye memur olarak alındı. On yedi yaşına kadar Maliye'nin çeşitli kalemlerinde çalıştı, buradan Şûrâ-yı Devlet ikinci sınıf mülkiye mülâzımlığına getirildi (Haziran 1868). Maliye'de iken aynı kalemde

memurluk yapan Abdülhak Hâmid ile beraber Hacı Edhem Paşazâde Kadri Bey'den Arapça, Farsça ve edebiyat dersleri aldı. Bu arada Cem'iyet-i İlmîyye-i Osmaniyye tarafından verilen halka açık derslere devam etti. 1864'te *Rûznâme-i Ceride-i Havâdis*'te çalışmaya başlayan Ebüzzîyâ, gazetede bir yazı dolaşısıyla önce Nâmîk Kemal, onun vasıtasıyla da Şinâsi ile tanıştı ve *Tasvîr-i Ef-kâr* gazetesine geçti; daha sonra Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne girdi (1866). *Yeni Osmanlılar Tarihi*'nde kendisinin cemiyete ne zaman girdiğini, kimlerle münasebette bulunduğunu uzun uzadıya anlattığı halde Fevziye Abdullah Tansel, Mayıs 1867'de hükümetin cemiyetin varlığından haberdar olmasıyla birlikte cemiyet mensuplarından bir kısmının Avrupa'ya kaçmaları veya sürgüne gönderilmeleri sırasında Ebüzzîyâ'nın İstanbul'da kalabilmesinin, onun gerçekten cemiyete dahil olup olmadığı hususunda şüphe uyandırdığını kaydetmektedir (İA, IV, 100). Ancak *Yeni Osmanlılar Tarihi*'ni açıklama ve notlarla yayımlayan Ziyad Ebüzzîya, Tansel'in bu düşüncesini, hareketin içinde bulunan ve eserin tefrika edildiği yıllarda hayatta olan Yeni Osmanlılar'ın adlarını sayarak yazılanlara itiraz etmemelerini delil gösterip reddetmektedir (III, 343-344). M. Kaya Bilgegil de fikir hayatımızda çeşitli yönlerden hususi bir yeri olan Ebüzzîyâ Tefvîk'in, bir zaman kendisini Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin önemli üyelerinden biri gibi gösterirken başka bir zaman Avrupa'daki Genç Türkler'i ağır bir dille itham etmekten çekinmediğini ileri sürmektedir (*Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, s. 163).

Yirmi yaşlarında *Terakkî* gazetesinin yazı işleri müdürü olan Ebüzzîyâ böylece gazetecilik hayatına başladı. Gazetenin ilâveleri olarak *Terakkî Muhadderât* adlı ilk kadın dergisiyle *Terakkî Eğ-*

Ebüzzîyâ
Mehmed
Tefvîk